

Oslo, 15.01.20

Innspill til Stolt og fri – handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold 2020-2023

Sex og samfunn vil takke for mulighet til å komme med innspill til *Stolt og fri – handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold 2020-2023*.

Om Sex og samfunn

Sex og samfunn ble etablert i 1971 og er Norges største senter for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Sex og samfunns driver klinisk, undervisnings- og formidlingsarbeid, der den kliniske delen av arbeidet inkluderer Norges største klinikk for seksuell helse.

I 2018 (tall for 2019 er fortsatt ikke klare) hadde vi i underkant av 35 000 besøk på klinikken, hvorav om lag 12 000 tok selvtest, i underkant av 18 000 møtte til timekonsultasjon og de resterende 5 000 benyttet seg av tilbudet om gratis HPV-vaksinering. I tillegg besvarte vi om lag 9 000 henvendelser fra hele landet på epost og telefon. Henvendelsene kommer i hovedsak fra unge, foreldre og fra helsepersonell.

Sex og samfunns chat besvarte totalt 10 694 samtaler i 2019. Tjenesten nådde ut til personer fra alle landets fylker. Majoriteten av brukerne, totalt 45 %, var i aldersgruppen 20-25 år. I 2018 utviklet vi en chatbot som skal svare på spørsmål knyttet til prevensjon. Vår chatbot mottok i 2019 i underkant av 18 000 henvendelser.

Erfaringer fra vårt kliniske arbeid genererer bred kunnskap som videreformidles til øvrige aktører på feltet. Sex og samfunn gjennomfører ulike opplæringstiltak. Vi er blant annet, på vegne av Utdanningsetaten, leverandør av seksualitetsundervisning til alle elever på 9. trinn i Oslo kommune. Dette har vi gjort siden 1992, og i 2008 ble denne undervisningen gjort obligatorisk for alle skoler. Vår seksualitetsundervisning skal ikke erstatte skolens egen undervisning om kropp og seksualitet, men være et supplement. I 2019 underviste vi totalt 174 9. klasser.

Vi holder også opplæring om prevensjon ved høgskoler og universiteter med utdanningsforløp innenfor helsefag, og vi tilbyr kurs med et bredt utvalg tema, inkludert trans*tematikk, personer som kjøper sex, hiv/aids, sexologi, seksuelt overførbare infeksjoner og prevensjon, tilpasset ulike deltakergrupper.

Sex og samfunn gjennomfører tiltak som fagutvikling og kunnskapsspredning blant annet gjennom hospiteringsordning for helsepersonell, utvikling av *Metodebok for*

seksuell helse, eMetodebok.no og drift av nettside med faglig informasjon og faktaopplysninger om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter.

Gjennom vårt påvirkningsarbeid bidrar vi til å sette dagsorden både politisk og i mediene, lokalt og nasjonalt, og påvirkningsarbeidet er en stadig større del av vår virksomhet.

Overordnet innspill

Sex og samfunn jobber ut fra følgende: *Frihet fra skam – Frihet til å velge*. Vi er derfor glade for at den nye handlingsplanen har fått navnet *Stolt og fri*, og mener det signaliserer at vi alle er frie til å velge, og at vi alle skal være stolte av hvem vi er.

Vi er også glade for at vi får en ny plan, men vi mener den burde kommet tidligere for å unngå opphold mellom *Stolte Oslo*, som utløp i 2018, og den nye planen. Vi håper derfor en ny plan etter *Stolt og fri* vil ligge klar når dagens plan utløper. Verken innsatsen, prosjektene eller byens befolkning tjener på at arbeidet på feltet stopper opp.

Videre mener vi at *Stolt og fri* må gjøres tilgjengelig og at den må formuleres og presenteres som en plan og ikke eksistere kun som en byrådssak. Et godt eksempel på hvordan vi mener planen kan se ut er *Folkehelseplan for Oslo 2017-2020*¹.

Det er positivt at livsløpsperspektivet nevnes i byrådets bemerkninger til planen², men vi ønsker et tydeligere fokus på alle aldersgrupper. Vi har de siste årene sett et økt, og etterlengtet, fokus på eldre, men vi etterlyser samtidig fokus på:

- barn og deres foresatte: Vi savner en satsing på opplæring og økt kompetanse ved helsestasjon for barn, skolehelsetjenesten, helsestasjon for ungdom, i tillegg til opplæring og kompetanseheving av barnehageansatte.
- personer mellom 25 og 60 år: Planen omtaler for eksempel inkluderende arbeidsmiljø, møtet med det offentlige, men bør også adressere møteplasser for personer innenfor dette aldersspennet.

Vi mener det er viktig at tiltak innenfor lhbt-paraplyen må differensieres, slik at et tiltak som er ment å nå transpersoner spesifikt ikke registreres som et tiltak for hele gruppen lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og interkjønnpersoner, men som et tiltak for

¹ Oslo kommune. (2017). [Folkehelseplan for Oslo 2017-2020. Helse og trivsel for alle – vårt felles ansvar](#).

² Byrådet Oslo kommune. (2019). *Stolt og fri – Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold 2020-2023*: s. 13.

trans. På den måten synliggjøres ulike satsinger bedre, og det blir enklere å holde oversikt og føre statistikk på tiltak rettet inn mot de ulike målgruppene.

I byrådets behandling av saken heter det at «tiltakene i planen skal gjennomføres innenfor rammen av vedtatte budsjetter og økonomiplan». Vi er usikre på om tiltakene kan gjennomføres og målene kan nås uten at det tilgjengeliggjøres midler ut over vedtatte budsjett og økonomiplan.

Vårt innspill vil videre inkludere:

- Innspill til saksfremstillingen
- Innspill til handlingsplanen

Innspill til saksfremstillingen

1. Bakgrunn

1.1 Begreper

Denne delen er fin og vi mener det er viktig å avklare begreper og at kommunen tydeliggjør hva den legger i de ulike begrepene. Sex og samfunn synes denne delen burde få plass i handlingsplanen.

1.2 Avgrensing

Denne handlingsplanen er avgrenset til å omtale den særlige innsatsen for økt anerkjennelse av kjønns- og seksualitetsmangfold, trygghet og vern mot diskriminering, likeverdige tjenester og inkluderende arbeidsmiljø.

Vi mener at planen i større grad og mer spesifikt burde inkludere et helseperspektiv. Av gjeldende kommunale strategier og planer vises det blant annet til Folkehelseplan for Oslo 2017-2020. Men Folkehelseplanen nevner ikke "skeive" eller "lhbti". Det eneste som står av direkte relevans er: "Anerkjennelse av at alle mennesker har en seksualitet, og verdsetting av og respekt for kjønns- og seksualitetsmangfold, er for eksempel viktig for opplevd livskvalitet og helse."³

Sex og samfunn ønsker å påpeke at et utkast til *Handlingsplan for seksuell og reprodutiv helse* er sendt Byrådsavdeling for eldre, helse og arbeid og Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap. Det er mye i denne planen som burde være relevant for kommunens arbeid for kjønns- og seksualitetsmangfold. Vi ser forøvrig frem til at utkast til Handlingsplan for seksuell og reprodutiv helse behandles politisk i helse- og sosialutvalget.

³ Oslo kommune. (2017). [Folkehelseplan for Oslo 2017-2020. Helse og trivsel for alle – vårt felles ansvar](#): s. 20.

I tillegg til å koble Stolt og fri til Handlingsplan for seksuell og reproduktiv helse, er også koblingen til psykisk helse viktig, og vi ønsker at det ses til strategien *En psykt bra by – Strategi for psykisk helse i Oslo*⁴, som ble lagt frem av byrådet i juni i fjor.

Vi mener generelt at det er viktig med avgrensning, men et resultat kan dessverre bli at etater, planer, strategier og lignende ikke snakker sammen. For eksempel blir det i utkast til Handlingsplan for seksuell og reproduktiv helse foreslått å «opprette et LHBTI-råd for Oslo», selv om Rådet for kjønns- og seksualitetsmangfold på dette tidspunkt allerede var opprettet.

2. Kunnskapsstatus

Denne delen er grundig og fin, men henvisning til byrådserklæringen burde oppdateres. I gjeldende plattform for byrådssamarbeid står blant annet:

Byrådet vil:

*Løfte kompetansen om diskriminering og kjønns- og seksualitetsmangfold for ansatte i kommunen, blant annet i skolen og eldreomsorgen.*⁵

3. Evaluering

Evalueringen av Stolte Oslo mangler konsekvensevaluering, noe vi håper inkluderes i evalueringen av Stolt og fri. I tillegg ser vi at flere aktører har etterlyst oppfølging av prosjekt og tiltak, og håper dette utføres i løpet av prosjektperioden. Evaluering underveis i prosjektene er også nyttig for å sikre best mulig innsats for å oppnå både prosjektenes og planens mål.

Evalueringsrapporten fra Stolte Oslo anbefaler blant annet følgende for kommunens videre arbeid for kjønns- og seksualitetsmangfold», blant annet:

- *Kommunen vil utvikle indikatorsett og verktøy for vurdering av resultater i handlingsplanen*
- *Ansvar for oppfølging av tiltak er beskrevet i en egen oversikt som følger handlingsplanen*

Første punkt er satt opp som et eget tiltak i Stolt og fri, men Sex og samfunn mener dette burde vært utviklet i forkant av prosjektoppstart. Når det gjelder ansvar for oppfølging av tiltak bør dette gjøres tilgjengelig i handlingsplanen. En slik oversikt vil

⁴ Byrådet Oslo kommune. (27.06.19). [En psykt bra by – Strategi for psykisk helse i Oslo](#).

⁵ Oslo Arbeiderparti, Miljøpartiet De Grønne i Oslo og Oslo Sosialistisk Venstreparti. (2019). [Plattform for byrådssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Sosialistisk Venstreparti i Oslo 2019-2023](#): s. 11.

også kunne bidra til å forplikte ulike aktører i kommunen, som evalueringen påpekte som mangelfull fra forrige strategi.

Evalueringen av Stolte Oslo anbefalte i tillegg at neste handlingsplan burde ha «tydeligere utforming av tiltakene med henblikk på [...] finansiering, samarbeid og eierskap, samt regelmessig oppfølging og evaluering»⁶.

I tillegg er vi enige med kommentar fra evalueringen at det er viktig å spre kunnskap og erfaring knyttet til tiltakene i planen. Dette vil kunne bidra til å spre kompetanse samt gjøre tiltakene bedre kjent i flere enheter og for flere aktører i kommunen. Når 1 av 4 ledere og ansatte i kommunen innen skole, barne- og ungdomsarbeid og eldreomsorgen rapporterte at de var kjent med den forrige handlingsplanen, Stolte Oslo, er dette viktig.

4. Byrådet bemerker

Byrådet trekker selv frem opprettelsen av et eget råd for kjønns- og seksualitetsmangfold⁷, et tiltak vi mener er positivt.

Vi leser fra møtet i bystyret 1. februar 2017⁸, hvor opprettelse av Rådet for kjønns- og seksualitetsmangfold ble behandlet: Her står blant annet følgende:

Rådet har som oppgave å:

- *Arrangere minst tre åpne møter hvor allmennheten kan fremme forslag og delta i diskusjonen.*

Vi ser på Oslo kommunes hjemmesider at Rådet møtes ofte, men publikum får kun delta som observatør. Sex og samfunn vil derfor etterlyse disse åpne møtene i Rådet hvor øvrige aktører kan delta.

Innspill til handlingsplanen

Innspill til mål

Sex og samfunn mener målene er gode, men vi stiller spørsmålsteget om hvorvidt strategiene og tiltakene er gode nok i arbeidet for å nå målene.

For eksempel synes vi at målet «sikre likeverdige tjenester for alle» burde inkludere alle tjenester, ikke bare spesialtjenestene. Vi mener for eksempel at Oslos 16

⁶ Langset, Eli K./Stiftelsen Mangfold i arbeidslivet. Evaluering av Stolte Oslo – handlingsplan for likeverd og frihet, uavhengig av kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og seksuell orientering 2015-2018: s. 2.

⁷ Byrådet Oslo kommune. (2019). Stolt og fri – Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold 2020-2023: s. 11.

⁸ Bystyret Oslo kommune (01.02.2017). [Sakskart I. Bystyret 01022017](#): s. 91.

Sex og samfunn

helsestasjoner for ungdom, *i tillegg til* Helsestasjon for kjønn og seksualitet, må inngå i satsingen.

Innspill til tiltak og førende strategier

Strategi 1 – Synliggjøring og feiring av det skeive Oslo

Sex og samfunn mener PRIDE er en viktig arena, både for synliggjøring, informasjonsspredning, bevisstgjøring og feiring av det skeive Oslo, men mener også innsats og tiltak hele året også er viktig. Å vise at tjenester har skeiv kompetanse ved å eksplisitt vise regnbue- og transflagg eller lignende, kan bidra til at brukere av tjenesten vil føle seg tryggere og videre senke terskelen for å ta opp tematikk knyttet til kjønns- og seksualitetsmangfold.

Tiltak 10

Oslo kommune skal fremme dialogen om kjønns- og seksualitetsmangfold i miljøer der det kan være vanskelig å være skeiv, ved å ha en tydelig dialog med ledere og utfordre innvandremiljøer og trossamfunn.

Sex og samfunn mener flere av tiltakene, inkludert tiltak 10, burde vært bredere formulert. Hvem definerer «miljøer der det kan være vanskelig å være skeiv»? Dette burde gjelde generelt. Se også kommentar om sårbare skeive under.

Strategi 2 – Inkludering og vern mot diskriminering

Byrådet bemerker at strategiens del 2 handler om å sikre et godt rådgivende helsetilbud for sårbare skeive. Sex og samfunn ønsker at alle skeive skal få et godt rådgivende helsetilbud, selv om det er viktig med et særskilt fokus på de mest sårbare.

Tiltak 14

Oslo kommune vil sikre at kjønns- og seksualitetsmangfold er del av undervisningsopplegg om seksualitet og trakassering i Osloskolen. Undervisningen skal likestille ulik seksualitet og må sees i sammenheng med utprøving av «Timen Livet».

Vi er glade for at byrådet vil at kjønns- og seksualitetsmangfold skal bli en tydelig del av skolenes undervisningsopplegg, og vi bidrar gjerne. Sex og samfunn holder som nevnt seksualitetsundervisning for alle 9. klassinger i Oslo kommune, hvor kjønns- og seksualitetsmangfold også er tema. Vi vet at unge ønsker mer informasjon og samtale om kjønns- og seksualitetsmangfold. Dette sier de i våre elevundersøkelser, og det sier ungdom vi møter gjennom våre fokusgrupper. Dessverre ser vi at tiden vi får i hver enkelt klasse, totalt 3 skoletimer, ikke er tilstrekkelig. Vi ønsker også at undervisningen

vår skal starte tidligere enn på 9. trinn, noe vi har spilt inn til kommunen ved flere anledninger.

Vi er enige påstanden om at «seksualitetsundervisningen i skolen oppfattes som heteronormativ», og håper nye læreplaner og videre også redigerte lærebøker vil bidra til en endring. Vi vet blant annet at Gyldendal jobber konkret med å inkludere mangfoldig seksualitet i nye lærebøker.

Vi leser videre at «det er laget en seksualveileder som i større grad enn før omtaler ikke-normativ seksualitet, og som likestiller seksualitet som bryter med heteronormen»⁹. Sex og samfunn ønsker gjerne å få tilgang til denne veilederen, og mener at vi som leverandør av seksualitetsundervisning kan ha nytte av å vite om annen innsats på feltet. På den måten tror vi at vi bedre kan utnytte ressursene som finnes og ha et bedre samarbeid med skoler, undervisere og elever.

Sex og samfunn ønsker i tillegg at informasjon om kjønns- og seksualitetsmangfold, sammen med generell informasjon om seksualitet og seksuell helse, inkluderes i barnehager, og mener dette er viktig for å gi barn en trygg start.

Tiltak 18

Oslo kommune vil støtte opp om møtesteder og ulike aktiviteter som forebygger ensomhet for eldre skeive og for skeive personer med funksjonsnedsettelse.

Tiltak som Regnbuetreff og PUST UT er viktige, men vi ønsker et større fokus på flere grupper av samfunnet, blant annet ønsker vi flere møtesteder og aktiviteter for voksne.

Strategi 3 – Opplæring og økt kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold

Sex og samfunn savner tiltak til generelle tjenester, ikke kun spesialsteder. Som nevnt tidligere har Oslo totalt 16 helsestasjoner for ungdom, og disse bør alle ha kompetanse på feltet. Vi mener referansen, i punkt 2. *Kunnskapsstatus* for planen, til Mental Helses rapport «Den eneste skeive i bygda», hvor det sies at unge skeive føler ikke de kan snakke om sin identitet og din seksuelle orientering i møte med skolehelsetjeneste og helsesykepleiere, støtter vårt argument.

⁹ Byrådet Oslo kommune. (2019). Stolt og fri – Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold 2020-2023: s. 12.

Tiltak 23

Oslo kommune skal gi opplæring om kjønns- og seksualitetsmangfold til ansatte og ledere i kommunale virksomheter, med kurs, foredrag, øvelser, verktøy og veiledere for inkluderende språkbruk.

Høsten 2018 og våren 2019 gjennomførte Sex og samfunn HFU-skolen, et undervisningsopplegg på fem moduler, hver på en uke hver. Tema for de fem ukene var:

- Kommunikasjon
- Underliv, seksuelt overførbare infeksjoner og gynekologi
- Sexologi
- Prevensjon
- Minoriteter

Vi fikk midler av Oslo byråd til å holde HFU-skolen, og byrådet vedtok også at ansatte ved HFU skulle få anledning til å delta på skolen og at arbeidsgiver skulle legge til rette for dette. Tilbakemeldingene vi har fått har vært svært gode, det er tydelig at det er et udekket behov for kompetanseheving ved helsestasjonene. Vi ser at det har vært nyttig for deltakerne, som ofte sitter alene med mye ansvar å få drøfte situasjoner og snakke med kollegaer i andre bydeler om hvordan de praktiserer. Vi ser derfor at kurs og lignende også gir ansatte møteplasser og arenaer for å dele av erfaringer og kunnskap, som er veldig nyttig, og vi støtter opp om tiltak 23.

Tiltak 25

Oslo kommune vil oppfordre alle innbyggerrettede tjenester til å tydelig markere at alle er velkommen med for eksempel bruk av PRIDE-flagg og klistermerker.

Da er opplæring viktig. Ansatte må føle at de har kunnskap og kompetanse på området, og det er viktig å ha slik kunnskap og kompetanse for å kunne møte alle på en god, inkluderende og ikke-diskriminerende måte.

Tiltak 27

Oslo kommune vil videreutvikle tilbud ved Helsestasjon for kjønn og seksualitet (HKS), om rådgivning om kropp, seksualitet og kjønnsidentitet.

Dette er bra, men det er viktig at det finnes tjenester som tilbyr mer enn rådgivning. Det trengs helsetjenester med ansatte som har kunnskap om seksuell helse, for eksempel testing og forebygging av seksuelt overførbare infeksjoner.

Tiltak 30

Oslo kommune vil utvikle indikatorsett og verktøy for vurdering av resultater i handlingsplaner.

Dette er nyttig for å vurdere effekt og påvirkning av handlingsplanen, men Sex og samfunn mener dette burde vært utviklet i forkant av prosjektoppstart.

Oppsummert

Sex og samfunn savner et fokus på helse, og en bredere satsing på tjenester, og for unge bør dette inkludere for eksempel skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom. Det er viktig med innsats rettet mot spesialtilbud, men viktig at alle får kunnskap til å kunne møte skeive som trenger hjelp. Dette inkluderer også personer i alderen 25 til 60, som bør møte blant annet et helsevesen med større kompetanse på kjønns- og seksualitetsmangfold.

Vi savner i tillegg en klar ansvarsfordeling for oppfølging av tiltakene i planen, og en plan for implementering av tiltakene og prosjektene.

Sex og samfunn håper at prosjekter og satsinger følger handlingsplanens tidsramme, at midler tilgjengeliggjøres for å kunne oppnå planens mål. Vi håper planen ikke forblir en byrådssak, men at planen blir lett tilgjengelig, godt formulert og presentert, og at planen gjøres kjent for alle den omfatter og bør omfatte.

Med vennlig hilsen

Maria Røsok
Daglig leder

Tore Holte Follestad
Assisterende daglig leder